

PATIKRINIMŲ DĖL VAIZDO STEBĖJIMO VIEŠOSIOSE VIETOSE REIKALAVIMŲ UŽTIKRINIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

2024 m.

Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija (toliau – VDAI), vadovaudamasi Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2023 metų planinių patikrinimų ir stebėsenos planu, atliko patikrinimus dėl reikalavimų, susijusių vaizdo stebėjimu viešosiose vietose, įgyvendinimo (toliau – patikrinimai). Patikrinimai buvo atliekami naudojant patvirtintą kontrolinį klausimyną bei atliekant patikrinimus vietoje. Tikrinti subjektai – savivaldybių administracijos.

VDAI, apibendrindama atliktų patikrinimų rezultatus, išskyrė toliau pateiktus dažniausiai nustatytus su vaizdo stebėjimu viešosiose vietose susijusius neatitikimus 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (toliau – BDAR) reikalavimams.

Duomenų tvarkymo teisinis pagrindas

Patikrinimų metu nustatyta, kad duomenų valdytojai, vykdydami viešųjų vietų vaizdo stebėjimą, remiasi BDAR 6 straipsnio 1 dalyje nustatytais pagrindais: tvarkyti duomenis būtina, kad būtų įvykdyta duomenų valdytojui taikoma teisinė prievolė (BDAR 6 straipsnio 1 dalies c punktas); tvarkyti duomenis būtina siekiant atlikti užduotį, vykdomą viešojo intereso labui arba vykdant duomenų valdytojui pavestas viešosios valdžios funkcijas (BDAR 6 straipsnio 1 dalies e punktas).

Įvertinusi duomenų valdytojų pateiktus paaiškinimus ir įrodymus, VDAI nustatė, kad ne visais atvejais duomenų valdytojai, vykdydami viešų vietų vaizdo stebėjimą (tvarkydami vaizdo duomenis), remiasi tinkamu teisiniu pagrindu. Pavyzdžiui, nustatyta, kad vaizdo duomenų, renkamų vykdant viešųjų vietų vaizdo stebėjimą, tvarkymui Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (toliau – Įstatymas) 6 straipsnyje savivaldybėms nustatytų funkcijų vykdymo tikslais remiamasi ne tik BDAR 6 straipsnio 1 dalies e punktu (tvarkyti duomenis būtina siekiant atlikti užduotį, vykdomą viešojo intereso labui arba vykdant duomenų valdytojui pavestas viešosios valdžios funkcijas), kuris VDAI vertinimu laikytinas tinkamu teisiniu pagrindu, bet ir BDAR 6 straipsnio 1 dalies c punktu (teisinė prievolė)¹. Be to, kai kuriais atvejais savivaldybės valdomo turto saugumo užtikrinimą sieja su teisinės prievolės įgyvendinimu, nors iš esmės remiamasi BDAR 6 straipsnio 1 dalies f punkte įtvirtinta duomenų tvarkymo teisėtumo sąlyga (teisėti interesai)².

¹ Įvertinus Įstatymo nuostatas, kuriomis duomenų valdytojai grindė vykdomą viešų vietų vaizdo stebėjimą, nustatyta, kad jose yra apibrėžtos savivaldybių funkcijos, tačiau jos nenustato ar asmens duomenys (vaizdo duomenys) yra būtini nustatytoms funkcijoms atlikti, neapibrėžia tų duomenų rinkimo tvarkos ir pan.

² Pažymėtina, jog BDAR 6 straipsnio 1 dalies f punktu savivaldybės galėtų remtis tik tuo atveju, jeigu vaizdo stebėjimas nėra siejamas su savivaldybėms pavestų funkcijų vykdymu.

Pagrindinių su duomenų tvarkymu susijusių principų įgyvendinimas

1. Teisėtumo principas. Tikrinti duomenų valdytojai vykdo viešųjų vaizdo stebėjimą iš esmės nepažeisdami teisėtumo principo, įtvirtinto BDAR 5 straipsnio 1 dalies a punkte. Visgi tam tikrais atvejais nustatyta, jog būtinumas vykdyti vaizdo stebėjimą siekiant atitinkamų duomenų valdytojų nustatytų tikslų, pavyzdžiui siekiant „fiksiuoti teisės pažeidimus“ ar „kitus pažeidimus“, nebuvo pakankamai pagrįstas. Pažymėtina, kad pagal BDAR 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą atskaitomybės principą, duomenų valdytojas turi tinkamai įsivertinti ir gebėti pagrįsti, jog vaizdo stebėjimas vykdomas turint teisinį pagrindą dėl visų duomenų valdytojo nustatytų tikslų.

2. Skaidrumo principas. Visais tikrintais atvejais nustatyta, kad duomenų valdytojai tik iš dalies tinkamai įgyvendina skaidrumo principo, nustatyto BDAR 5 straipsnio 1 dalies a punkte, reikalavimus. Kalbant apie stebėjimą vaizdo kameromis, Europos duomenų apsaugos valdybos (toliau – EDAV) 2020 m. sausio 29 d. Gairių 3/2019 dėl asmens duomenų tvarkymo naudojant vaizdo prietaisus³ (toliau – Vaizdo stebėjimo gairės) 111 punkte pažymėta, kad svarbiausia informacija duomenų subjektui turėtų būti pateikiama įspėjamajame ženkle (pirmasis lygmuo), o kita privaloma informacija gali būti pateikiama naudojant kitas priemones (antrasis lygmuo). Vaizdo stebėjimo gairių 113 punkte nurodyta, kad informacija apie vykdomą vaizdo stebėjimą turėtų būti išdėstyta taip, kad duomenų subjektas, prieš pateikdamas į stebimą teritoriją, galėtų lengvai atpažinti stebėjimo aplinkybes (maždaug akių lygyje) bei įvertinti kameros filmuojamą plotą.

Atlikus patikrinimus nustatyti trūkumai pirmajam lygmeniui taikomam informavimui:

- duomenų subjektai informacinėmis lentelėmis nėra informuojami apie visas vaizdo stebėjimo zonas;

- informacinės lentelės nėra įrengtos iš visų galimų patekimo į vaizdo stebėjimo zonas pusių;

- informacinių lentelių, informuojančių apie vykdomą viešųjų vietų vaizdo stebėjimą, formatas ir įrengimo būdas neužtikrina, kad informacinės lentelės būtų aiškiai pastebimos jų įrengimo vietose;

- ne visose informacinėse lentelėse yra pateikiama visa būtina nurodyti informacija (informacija apie vykdomą vaizdo stebėjimą; duomenų valdytojo juridinio asmens pavadinimas, kontaktinė informacija (adresas, el. pašto adresas ir (arba) telefono ryšio numeris); asmens duomenų tvarkymo tikslas; nuoroda į informacijos šaltinį, kur būtų galima gauti detalesnę informaciją apie vykdomą vaizdo stebėjimą).

Atlikus patikrinimą nustatyti trūkumai antrajam lygmeniui taikomam informavimui:

- duomenų valdytojų vidaus teisės aktuose (pvz., asmens duomenų tvarkymo taisyklėse) bei interneto svetainėse pateikiama neišsami ir / arba skirtinga informacija (pvz., dėl duomenų saugojimo terminų, taip pat duomenų tvarkymo tikslų), taip pat duomenų subjektams pateikiama tikrovės neatitinkanti informacija (pvz., duomenų subjektams nurodoma viena asmens duomenų saugojimo trukmė, tačiau realiai šis laikotarpis yra kitas).

3. Tikslų apribojimo principas ir duomenų kiekio mažinimo principas. Atlikus patikrinimus nustatyta, kad duomenų valdytojai netinkamai įgyvendina duomenų kiekio mažinimo principo reikalavimus. Nustatyta, kad kai kuriais atvejais į vaizdo stebėjimo apimtį patenka kitiems asmenims priklausančios teritorijos, vaizdo kamerų stebėjimo laukai nėra koreguojami programiniais filtrais arba

³ Vaizdo stebėjimo gairės galima rasti šiuo adresu: https://www.edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_201903_video_devices_lt.pdf

tai daroma ne pilna apimtimi, siekiant užtikrinti, kad būtų išvengta ne viešų teritorijų stebėjimo. Taip pat užfiksuotas tokių vietų stebėjimas, kuriose galėtų būti itin pažeidžiamas asmenų privatumas ir kuriose duomenų subjektai pagrįstai tikisi privatumo ir nebūti stebimiems vaizdo stebėjimo kameromis (pvz., prieigos prie bendro naudojimo patalpų – viešųjų tualetų). Pažymėtina, kad remiantis Vaizdo stebėjimo gairių 129 punkte formuojama gerąja praktika, duomenų valdytojas, pasirinkdamas techninius sprendimo būdus, be kita ko, turėtų atsižvelgti į privatumą užtikrinančias technologijas, nes jos padeda užtikrinti didesnę saugumą (pvz., sistemų, kurios sudaro sąlygas užmaskuoti vietas, kurios nėra svarbios stebėjimui, naudojimas).

Vaizdo stebėjimo gairėse nurodyta, kad intensyvus vaizdo prietaisų naudojimas gali labai apriboti asmens teises ir laives („šiomis technologijomis faktiškai gali būti apribotos galimybės anonimiškai judėti ir naudotis paslaugomis, taip pat apskritai ribojama galimybė likti nepastebėtiems“), todėl poveikis duomenų subjektams yra didelis. Labai svarbu, kad būtų aiškūs asmens duomenų tvarkymo tikslai ir atitinkamai būtų tvarkoma tik ta duomenų apimtis, kuri būtina tikslams pasiekti.

Patikrinimo metu nustatyta, kad duomenų valdytojai nėra tinkamai įsivertinę asmens duomenų rinkimo apimtį būtinumo ir proporcingumo siekiamiems tikslams: atliekant poveikio duomenų apsaugai vertinimą (toliau – PDAV) nėra išsamiai įvertinti svarbūs aspektai, pvz.:

- ne visada įvertinamas asmens duomenų rinkimo būtinumas ir proporcingumas dėl konkrečių viešųjų vietų stebėjimo;

- išsamiai neįvertinamas asmens duomenų rinkimo būtinumas ir proporcingumas, renkamu asmens duomenų apimtis pagal atskirus duomenų valdytojo siekiamus įgyvendinti tikslus (pvz., siekiant tikslo užfiksuoti pažeidimus, reikėtų įsivertinti, kokius konkrečiai pažeidimus siekiama fiksuoti, atsižvelgiant į duomenų valdytojui priskirtas konkrečias funkcijas / uždavinius);

- nevertinamas galimas poveikis pažeidžiamoms duomenų subjektų grupėms ir būtinumas rinkti asmens duomenis vietose, kuriose galima pagrįstai tikėtis, kad lankosi pažeidžiamos duomenų subjektų grupės (pvz., vaizdo stebėjimas vaikų žaidimų aikštelėse);

- įrengiant naujas vaizdo stebėjimo kameras nevertinami galimi pavojai duomenų subjektų teisėms būtent dėl šiomis vaizdo stebėjimo kameromis vykdomo vaizdo stebėjimo⁴.

4. Saugojimo trukmės apribojimo principas. VDAI nustatė, kad duomenų valdytojai išsamiai neįsivertina asmens vaizdo duomenų saugojimo laikotarpio pagrįstumo ir proporcingumo siekiamiems tikslams. Pažymėtina, kad apie šį duomenų valdytojams taikomą reikalavimą pasisakyta Vaizdo stebėjimo gairėse, kuriose nurodyta, jog atsižvelgiant į BDAR 5 straipsnio 1 dalies c ir e punkte įtvirtintus duomenų kiekio mažinimo ir saugojimo trukmės apribojimo principus, vaizdo duomenys, pvz., siekiant nustatyti žalą padariusius asmenis, turėtų būti saugomi kelias dienas, o po to ištrinami; jeigu vaizdo duomenys saugomi ilgiau nei 72 valandas, duomenų valdytojas turėtų argumentuotai pagrįsti, kodėl jam reikalinga saugoti vaizdo duomenis jo nustatytą terminą. Nustatyta, kad tam tikrais atvejais, duomenų valdytojai nustatydami vaizdo duomenų saugojimo terminus atsižvelgia ne į nustatytus asmens duomenų tvarkymo tikslus (kaip to reikalaujama), bet į įrenginio technines galimybes.

Taip pat atlikus patikrinimus nustatyta, kad duomenų valdytojai dažnu atveju vaizdo įrašus saugo ilgiau nei viešai deklaruoja (pvz., viešai skelbiamose asmens duomenų tvarkymo taisyklėse, interneto svetainėse).

5. Vientisumo ir konfidencialumo principas. Vaizdo stebėjimo gairių 126-127 punktuose nurodyta, kad duomenų valdytojai prieš pradėdami rinkti ir tvarkyti filmuotą vaizdo medžiagą, turi

⁴ Tai nėra toks vaizdo stebėjimas, dėl kurio jau buvo atliktas poveikio duomenų apsaugai vertinimas.

įgyvendinti tinkamas technines ir organizacines duomenų apsaugos priemonės. Techniniu požiūriu sistemos specifikacijose ir projekte turėtų būti numatyti asmens duomenų tvarkymo pagal BDAR 5 straipsnyje nustatytus reikalavimus principai. Duomenų valdytojas turi užtikrinti šių reikalavimų laikymąsi taikydamas juos visiems sistemos komponentams ir visiems šioje sistemoje tvarkomiems duomenims, įskaitant jų visą gyvavimo ciklą. Vaizdo stebėjimo gairių 129 punkte pažymėta, kad pasirinkdamas techninius sprendimo būdus, duomenų valdytojas, be kita ko, turėtų atsižvelgti į privatumą užtikrinančias technologijas, kadangi jos padeda užtikrinti didesnę saugumą, pvz., sistemas, kurios sudaro sąlygas užmaskuoti vietas, kurios nėra svarbios stebėjimui: „*atrinktuose sprendimo būduose neturėtų būti nebūtinų funkcijų (pvz., neribotas kamerų judėjimas, vaizdo mastelio didinimo galimybės, radijo signalo perdavimas, analizė ir garso įrašai). Numatytos funkcijos, kurios nėra būtinos, turi būti išjungtos*“.

Atlikus patikrinimus nustatyta, kad kai kurie tikrinti duomenų valdytojai, vykdydami viešų vietų stebėjimą, naudojo vaizdo stebėjimo kamerų stebėjimo lauko nuotolinio valdymo funkciją (priartinimas, pasukimas), kuri nebuvo būtina nustatytiems vaizdo stebėjimo tikslams pasiekti ir atitinkamai lėmė duomenų kiekio mažinimo principo pažeidimus. VDAI pažymi, kad vaizdo stebėjimo kameroje esančios nebūtinės funkcijos turėtų būti išjungtos, o nustačius, kad atitinkamos funkcijos yra reikalingos, duomenų valdytojas turėtų gebėti pagrįsti jų naudojimo būtinybę bei reglamentuoti, kokiomis aplinkybėmis atitinkamos funkcijos galėtų būti naudojamos.

Vaizdo stebėjimo gairių 135 punkte pažymėta, kad prieigos kontrolė, kaip viena iš techninių duomenų saugumo priemonių, padeda užtikrinti, kad prieiga prie sistemos ir duomenų būtų suteikta tik įgaliotiems asmenims, kartu neleidžiant to padaryti įgaliotiesiems asmenims, todėl taikant fizines ir logines prieigos kontrolės priemones, be kita ko, turėtų būti užtikrinama visų patalpų, kuriose stebėseną vykdoma naudojant stebėjimą vaizdo kameromis ir kuriose saugoma filmuota vaizdo medžiaga, apsauga nuo neprižiūrimos trečiųjų šalių prieigos, o monitoriai išdėstomi (ypač kai jie yra atvirose vietose, pvz., registratūroje) taip, kad juos galėtų matyti tik leidimą turintys operatoriai.

Patikrinimų metu nustatyta, kad kai kuriais atvejais duomenų valdytojai monitorius bei vaizdo duomenų įrašymo įrangą yra įrengę, pvz., viešosiose bibliotekose, kuriose lankosi neapibrėžtas kiekis asmenų, įėjimas į minėtas patalpas nėra niekaip ribojamas. VDAI vertinimu, duomenų valdytojai, pasirinkę būtent tokias asmens duomenų tvarkymo įrenginių įrengimo vietas, neužtikrina tinkamo renkamų asmens duomenų saugumo, įskaitant apsaugą nuo duomenų tvarkymo be leidimo arba neteisėto duomenų tvarkymo ir nuo netyčinio praradimo, sunaikinimo ar sugadinimo.

Duomenų valdytojo / tvarkytojo santykių atitiktis BDAR nuostatoms

BDAR 28 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „*Duomenų tvarkytojo atliekamas duomenų tvarkymas reglamentuojamas sutartimi ar kitu teisės aktu pagal Sąjungos arba valstybės narės teisę, kurie yra privalomi duomenų tvarkytojui duomenų valdytojo atžvilgiu ir kurioje nustatomi duomenų tvarkymo dalykas ir trukmė, duomenų tvarkymo pobūdis ir tikslas, asmens duomenų rūšis ir duomenų subjektų kategorijos bei duomenų valdytojo prievolės ir teisės*“.

Atlikus patikrinimus nustatyta, kad pasitelkiant asmens duomenų tvarkytojus ir suteikiant prieigą prie valdomų asmens duomenų, neįgyvendinami / netinkamai įgyvendinami tokie BDAR 28 straipsnio 3 dalies reikalavimai kaip: neapibrėžta prieigų duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo įgaliotiems atstovams suteikimo / panaikinimo tvarka, nereglamentuotos konkrečios duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo pareigos, susijusios su vaizdo duomenų tvarkymo saugumu ir t. t. Taip pat nustatytas duomenų tvarkytojo pasitelkimo tik žodinio susitarimo pagrindu atvejis, kas vertintina

kaip neatitiktis BDAR 28 straipsnio 9 dalies reikalavimui dėl rašytinės duomenų tvarkymo sutarties formos.

Rekomendacijos duomenų valdytojams

Atsižvelgiant į patikrinimo metu nustatytas pagrindines duomenų valdytojų daromas klaidas vykdant viešųjų vietų vaizdo stebėjimą, duomenų valdytojai turėtų:

- prieš pradėdant vaizdo stebėjimą, įsivertinti asmens duomenų tvarkymo vaizdo stebėjimo priemonėmis teisėtumą, duomenų rinkimo apimtį ir saugojimo terminų būtinumą ir proporcingumą siekiant atskirų nustatytų tikslų⁵, taip pat, esant poreikiui (pavyzdžiui, iš esmės keičiant stebėjimo technologijas, taip pat plečiant stebėjimo mastą ir pan.) peržiūrėti ir atnaujinti atliktą PDAV;

- įgyvendinti technines / organizacines priemones, kurios užtikrintų BDAR įtvirtinto duomenų kiekio mažinimo principo laikymąsi (pvz. atitinkamai nukreipti vaizdo stebėjimo kameras ir (ar) pritaikyti filtrus);

- užtikrinti tiek pirmojo, tiek antrojo duomenų subjektų informavimo lygmens atitiktį BDAR reikalavimams bei VDAI rekomendacijoms;

- užtikrinti, kad nebūtų naudojamos nebūtiniosios vaizdo stebėjimo kamerų funkcijos vykdant viešųjų vietų vaizdo stebėjimą;

- pasitelkiant vaizdo duomenų tvarkytojus užtikrinti atitiktį BDAR 28 straipsnio reikalavimams, t. y. visų pirma, pasitelkti patikimus duomenų tvarkytojus (suteikiančius pakankamas garantijas dėl BDAR reikalavimų laikymosi) bei tinkamai reglamentuoti duomenų tvarkytojo atliekamą asmens duomenų tvarkymą (sudaryti rašytinę asmens duomenų tvarkymo sutartį / susitarimą⁶, atitinkančią BDAR 28 straipsnio 3 dalį). Rengiant asmens duomenų tvarkymo sutartį / susitarimą rekomenduojama atsižvelgti į EDAV 2021 m. liepos 7 d. priimtas gaires 07/2020 dėl sąvokų „duomenų valdytojas“ ir „duomenų tvarkytojas“ pagal BDAR⁷ bei VDAI patvirtintas standartines sutarčių sąlygas⁸.

⁵ Plačiau apie poveikio duomenų apsaugai vertinimą skaityti čia: <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/611236>

⁶ Kai negalioja joks kitas atitinkamas teisės aktas.

⁷ Gaires galima rasti šiuo adresu: https://www.edpb.europa.eu/system/files/2023-10/edpb_guidelines_202007_controllerprocessor_final_lt.pdf

⁸ Inspekcijos patvirtintas Standartinės sutarčių sąlygas asmens duomenų tvarkymo sutartyse galima rasti šiuo adresu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/07b3e540671f11eca9ac839120d251c4>